

Stuit de opmars van het Engels

Pleidooi voor behoud van het Nederlands in het universitair onderwijs

Eind vorig jaar agerden enkele Amsterdamse universiteitsdocenten tegen Engelstalige colleges in de geesteswetenschappen. Hun petitie is inmiddels door velen ondertekend. Een van de initiatiefnemers licht de actie toe.

PIET GERBRANDY

DICHTER, CLASSICUS EN POËZIECRITICUS; UNIVERSITAIR DOCENT
KLASSIEK EN MIDDELEEUWS LATIJN

Ofschoon het niet gemakkelijk is de essentie van intellect en beschaving te omschrijven, hebben we er doorgaans weinig moeite mee die eigenschappen aan te wijzen bij iemand die erover beschikt. Je herkent de beschaafde intellectueel aan zijn of haar taalgebruik, dat niet alleen foutloos en adequaat is, maar in nuancering en wendbaarheid getuigt van scherpte en eruditie. De intellectueel beheerst zijn moedertaal in al haar finesses en is, waar het om lezen en schrijven gaat, gevoelig voor stilistische variatie, subtiele allusies en fijnzinnige ironie. Helder, grondig en origineel denken vindt zijn uitdrukking in vlekkeloos proza dat esprit ademt. Niemand beheerst die vorm van taalgebruik van nature. De combinatie van lezen, denken en schrijven vergt een intellectuele vorming die vele jaren in beslag neemt.

Het zijn de middelbare scholen, maar ook de universiteiten die daarvoor de verantwoordelijkheid op zich zouden moeten nemen.

Overvleugelen

Er zijn ongetwijfeld uitzonderingen, maar het komt niet vaak voor dat iemand een vreemde taal even goed leert spreken, begrijpen en schrijven als zijn moedertaal. Wil je een voortreffelijk spreker, lezer en schrijver worden, dan leer je dat in de taal waarin je bent grootgebracht. Pas wanneer je die tot in alle hoeken en gaten aanvoelt en doorgrondt, zul je de stap kunnen maken naar een vergelijkbare competentie in een later verworven code. Wie in ons

Het is nu eenmaal de moedertaal waarin we ons het meest genuanceerd kunnen uitdrukken.

land op het hoogste niveau wil meedraaien, zowel in de wetenschap als op maatschappelijke posities, dient zich in de allereerste plaats toe te leggen op een volkomen beheersing van het Nederlands.

Aan de Nederlandse universiteiten valt reeds geruime tijd een ontwikkeling waar te nemen waarbij het Engels het Nederlands dreigt te overvleugelen. Hoewel ik het belang van Engels als *lingua franca* van de wetenschap geenszins wil bagatelliseren, pleit ik ervoor dat het onderwijs aan onze instellingen van hoger onderwijs in beginsel in het Nederlands plaatsvindt. Voor de geesteswetenschappen geldt dat in verhevigde mate. Het wordt tijd om in te grijpen en het roer om te gooien, voordat het te laat is. Vandaar dat ik met enkele collega's van beide Amsterdamse universiteiten een manifest heb geschreven waarin wij onze zorgen uiten. Daarnaast hebben we een petitie op touw gezet, die we binnenkort hopen aan te bieden aan de colleges van bestuur van die universiteiten waar geesteswetenschappen worden beoefend. Dat wij niet de enigen zijn die bezwaar maken tegen de toenemende rol van het Engels, blijkt bijvoorbeeld uit een interview met filosoof Ger Groot in *Trouw*, eind november.

Voornaamste bron

Onder geesteswetenschappen verstaan we de bestudering van de voortbrengselen van de menselijke geest. De Romeinen muntten het begrip *humanitas*, dat niet zozeer 'menschelijkheid' betekent als wel 'innerlijke en uiterlijke beschaving', vooral zoals die tot uitdrukking komt in een meesterschap over de taal. Het is de taal die ons van het dier onderscheidt, en daarom is niets zo bewonderenswaardig, aldus Cicero, als "datgene wat allen van nature is gegeven, beter dan bijna ieder ander te beheersen" (*De oratore* I,31). Ofschoon de mens zich, behalve in taal, ook uitdrukt in, bijvoorbeeld, muziek, beeldende kunst en wiskunde, vormen gesproken en geschreven teksten de voornaamste bron voor onze kennis van wie we zijn. En willen we beter begrijpen wat de niet-talige aspecten van de humaniteit betekenen, dan

gebruiken we opnieuw taal om onze gedachten te bepalen en met anderen daarover te communiceren.

Taal is echter een veelvormig, uiterst fijnmazig, soms ongrijpbaar, soms regelrecht manipulatief instrument. Een van de taken van de geesteswetenschappen is dan ook de bestudering van dit instrument zelf. In die zin houden de 'humaniora', om de traditionele term te gebruiken, zich bezig met de kern van alle intellectuele activiteiten. Wie op dat vlak enige progressie wil boeken, dient een uitmuntend taalgebruiker te zijn. Een wiskundige, econoom of oncoloog kan zich onder bepaalde omstandigheden misschien nog redden in basaal Engels met een woordenschat van luttele duizenden woorden, voor een academicus die zijn leven aan de humaniora wijdt, is dat ondenkbaar. De filosoof, de classicus en de neerlandicus, maar ook de germanist en de kunsthistoricus benutten alle hoeken en gaten van de taal om onder woorden te kunnen brengen wat Heidegger, Gorter en Rembrandt ons te bieden hebben. Het geldt echter evenzeer voor juristen en psychiaters. En het is nu eenmaal de moedertaal waarin we ons het meest genuanceerd kunnen uitdrukken.

Obstakel

We moeten in dezen onderscheid maken tussen onderwijs en onderzoek. Vanzelfsprekend mag van Nederlandse intellectuelen worden verwacht dat ze in staat zijn hun wetenschappelijke bevindingen in het Engels te presenteren. Maar wie een artikel schrijft, heeft de tijd om na te denken over formuleringen, woordenboeken te raadplegen en zijn tekst ter correctie voor te leggen aan een native speaker; ook ervaren onderzoekers en gretige conferentietijgers geven toe dat hun Engels verre van vlekkeloos is. Wanneer je echter met een groep studenten greep probeert te krijgen op moeilijke materie, vormt het gebruik van een vreemde taal een serieus obstakel, zeker als die materie zelf in taal is uitgedrukt.

Daarbij komt een aspect dat uitstijgt boven het belang van doeltreffende communicatie. Goede docenten zijn geïnspireerd en welsprekend, weten hun hartstocht voor wat ze bestuderen met vuur over het voetlicht te brengen. Wanneer het gaat om de meest verbluffende producten van de geest, zit niemand te wachten op gortdroge lessen waarin slechts correcte informatie wordt overgebracht.

Hoe zit het intussen met de taalvaardigheid van onze Nederlandse studenten? Hoewel het voortgezet onderwijs in ons land op een redelijk hoog peil schijnt te staan, blijken eerstejaarsstudenten vaak erbarmelijk Nederlands te schrijven. Verscheidene universiteiten hebben in de propedeuse dan ook een verplichte taaltoets ingevoerd, om althans een minimale garantie in te bouwen dat de beoogde intellectuelen straks foutloos Nederlands hanteren en in staat zijn een fatsoenlijke argumentatie op papier te zetten. Dat moge een goed begin zijn, het levert weinig op indien de studenten in de jaren erna niet worden afgerekend op hun taalbeheersing.

Krukkig Engels

En hoe zit het met het Engels van de studenten? Dat kan ermee door. Discussies over niet al te ingewikkelde onderwerpen verlopen vaak zonder proble-

Piet Gerbrandy:
“Universitair docenten zijn aangenomen om zich bezig te houden met hun eigen discipline, niet om krukkig Engels te corrigeren.”

men, maar wie weleens papers of scripties in het Engels heeft moeten beoordelen, weet dat dit een bron van ergernis en wanhoop is. Het taalgebruik is nooit foutloos, stilistische variatie ontbreekt, elke nuancering loopt stuk op holle frasen. Natuurlijk, we zouden kunnen besluiten de studenten daarin te scholen, maar waar moet je beginnen? Niet alleen is het zinloos iemand wiens Nederlands te wensen overlaat, te willen uitleggen hoe hij zijn Engels kan verbeteren, bovendien zijn universitair docenten aangenomen om zich bezig te houden met hun eigen discipline, niet om krukkig Engels te corrigeren. Ik heb het hier overigens over Nederlandse studenten. Studenten uit andere niet-Engelssprekende landen beheersen het Engels vaak dermate slecht dat men zich met recht kan afvragen of in zo'n gezelschap onderwijs op academisch niveau haalbaar is.

De dominantie van het Engels brengt nog een ander bezwaar met zich mee. Doordat wij tot een betrekkelijk klein taalgebied behoren, hebben we in de loop der eeuwen een indrukwekkende traditie opgebouwd in de kennis van Frans en Duits. Het feit dat wij altijd vrij moeiteloos konden schakelen

De enige manier om verbetering van de taalbeheersing te bewerkstelligen, is in de collegezalen het Nederlands te koesteren.

tussen die onderling zeer verschillende cultuurgebieden, verschaft ons een voorsprong op andere Europeanen. Tegenwoordig beginnen studenten al te zuchten zodra hun Franstalige of Duitstalige secundaire literatuur wordt voorgeschreven, terwijl een aanzienlijk deel van de wetenschappelijke discussie op het terrein van de geesteswetenschappen zich in die talen afspeelt. Het zou jammer zijn als we ten gunste van het Engels het contact met de rijke traditie van de andere aanpalende taalgebieden zouden verliezen.

Eigen land

Tot nu toe ben ik vooral ingegaan op de situatie aan de universiteiten. Het is echter evident dat de academie niet alleen omwille van zichzelf bestaat, maar ook verantwoordelijkheid draagt voor de maatschappij als geheel. Verreweg het grootste deel van de studentenpopulatie komt immers niet terecht in de internationale wereld van wetenschappelijk onderzoek, maar krijgt een baan, vaak een baan van enig gewicht, in eigen land. In die positie worden onze alumni geacht scherpe nota's te kunnen schrijven en weloverwogen en kritisch in gesprek te kunnen gaan met zowel collega's als buitenwereld. Docenten aan basisscholen en middelbare scholen moeten foutloos en transparant Nederlands kunnen spreken en schrijven, van juristen verwachten we diepgaand inzicht in de betekenis en werking van formuleringen, politici dienen nauwkeurig te kunnen uitleggen wat ze beogen, journalisten moeten dat weten te duiden, en een dokter dient goed te kunnen luisteren naar zijn patiënten en vervolgens zorgvuldig uit te kunnen leggen welke therapie de grootste kans van slagen heeft.

Nu het voorgezet onderwijs er blijkbaar nauwelijks in slaagt leerlingen af te leveren die feilloos en fraai Nederlands spreken en schrijven, is het aan de universiteiten die vaardigheid tot een van hun kerntaken te maken. De enige manier om verbetering van de taalbeheersing te bewerkstelligen, is in de collegezalen het Nederlands te koesteren en studenten ertoe te verplichten dit instrument te blijven verfijnen. Met academici die zich slechts in houterig Engels kunnen uitdrukken, maar niet in staat zijn een begrijpelijke brief in het Nederlands te schrijven, schieten we weinig op.

Ten slotte is er nog een cultuurpolitiek argument om de opmars van het Engels te stuiten. Wie in Bologna, Madrid, Berlijn of Peking gaat studeren, kijkt er niet van op dat de meeste colleges daar in de landstaal worden gegeven. Je gaat niet naar Spanje om naar betogen in lelijk Engels te luisteren, maar om je onder te dompelen in de cultuur van dat land, waarvan je weinig zult begrijpen als je geen Spaans kent. Daarom vind ik het onbegrijpelijk dat Nederlandse universiteiten zich aanpassen aan buitenlandse studenten, in plaats van omgekeerd. Onze taal is geen wereldtaal, maar zo klein is ons taalgebied nu ook weer niet, met meer dan twintig miljoen sprekers. We hebben een rijke literaire traditie, nog afgezien van het wereldwijd erkende belang van Nederlandse kunst, architectuur en, bijvoorbeeld, waterbouwkunde. Waarom betonen we niet wat meer zelfvertrouwen en besef van eigenwaarde als het gaat om het meest waardevolle instrument tot communicatie dat ons ten dienste staat, het Nederlands? En zouden de universiteiten, en dan met name die faculteiten waar de humaniteit in al haar aspecten wordt bestudeerd, daarin niet het lichtend voorbeeld moeten geven? <

De volledige tekst van het manifest is te vinden op <http://ow.ly/FJcr1>. De petitie op <http://ow.ly/FJdm7>.